

СТРУКТУРА ТА ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НОТАРІУСА ЯК СУБ'ЄКТА ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ

STRUCTURE AND LEGAL CHARACTERISTICS OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS OF A NOTARY AS A SUBJECT OF STATE REGISTRATION

Дяковський О.С., к.ю.н.,

викладач кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Мороз С.С., адвокат, к.ю.н.,

керуючий партнер

Адвокатське об'єднання «Юридична компанія «Діктум»

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних тем, а саме дослідженню адміністративно-правового статусу нотаріуса в контексті сучасної правової реальності України. Визначення адміністративно-правового статусу особи є важливим завданням у правовій теорії, оскільки він відображає сукупність прав, обов'язків, відповідальності та правосуб'єктності особи в рамках адміністративно-правових відносин. Проблематика адміністративно-правового статусу нотаріусів є актуальною, оскільки нотаріус є не лише суб'єктом приватноправових відносин, але й учасником адміністративних правовідносин, здійснюючи функції, що мають важливе значення для забезпечення правопорядку та юридичних гарантій у суспільстві.

У статті проаналізовано кілька підходів до розуміння адміністративно-правового статусу та детально досліджено основні компоненти даної правової категорії щодо статусу нотаріуса, зокрема його правосуб'єктність, що включає правоздатність, дієздатність та відповідальність. Особливу увагу приділено характеристиці прав та обов'язків нотаріуса, які виникають у зв'язку з його професійною діяльністю, а також правовим гарантіям, що забезпечують реалізацію цих прав та виконання обов'язків. Проведений аналіз був здійснений в контексті реалізації нотаріусом функцій з державної реєстрації.

В даному аспекті також було проведено детальне вивчення юридичної відповідальності. Зокрема було розглянуто дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову та кримінальну відповідальності, які несе нотаріус. За результатами даного аналізу було зроблено висновки, що наразі наявне недостатнє законодавче врегулювання даного питання.

Актуальність дослідження визначається необхідністю подальшого розвитку теорії адміністративного права в Україні, а також реформуванням інституту нотаріату. Враховуючи постійні зміни в законодавстві та судовій практиці, стаття підкреслює потребу у розробці нових правових механізмів, які сприятимуть удосконаленню адміністративно-правового статусу нотаріусів, що дозволить забезпечити ефективність їх діяльності та захист прав і свобод громадян.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, нотаріат, правосуб'єктність нотаріуса, гарантії прав і обов'язків нотаріусу, юридична відповідальність нотаріуса, захист даних, персональні дані, згода на обробку даних, інформація.

The article focuses on one of the topical issues, namely, the study of the administrative and legal status of a notary in the context of the modern legal reality of Ukraine. Determining the administrative and legal status of a person is an important task in legal theory, since it reflects the totality of rights, duties, responsibilities and legal personality of a person within the framework of administrative and legal relations. The issue of the administrative and legal status of notaries is relevant, since a notary is not only a subject of private law relations, but also a participant of administrative legal relations, performing functions which are essential for ensuring law and order and legal guarantees in society.

The article analyzes several approaches to the understanding of administrative and legal status and examines in detail the main components of this legal category in relation to the status of a notary, in particular, his/her legal personality, which includes legal capacity, legal capacity and responsibility. Particular attention is paid to the characterization of the rights and obligations of a notary arising in connection with his/her professional activities, as well as to the legal guarantees ensuring the exercise of these rights and fulfillment of obligations. The analysis was carried out in the context of the notary's performance of state registration functions.

In this aspect, a detailed study of legal liability was also conducted. In particular, the disciplinary, administrative, civil and criminal liability of a notary was considered. Based on the results of this analysis, it was concluded that there is currently insufficient legislative regulation of this issue.

The relevance of the study is determined by the need for further development of the theory of administrative law in Ukraine, as well as the reform of the notary institution. Given the constant changes in legislation and judicial practice, the article emphasizes the need to develop new legal mechanisms which will contribute to the improvement of the administrative and legal status of notaries, which will ensure the efficiency of their activities and protection of the rights and freedoms of citizens.

Key words: administrative and legal status, notary, legal personality of a notary, guarantees of rights and obligations of a notary, legal liability of a notary, data protection, personal data, consent to data processing, information.

Вступ. Адміністративно-правовий статус нотаріуса є важливою категорією, що безпосередньо впливає на права та інтереси фізичних і юридичних осіб, оскільки нотаріуси наділені певною частиною функцій державного реєстратора. Однак, як щодо поняття «адміністративно-правовий статус» точаться дискусії, так і щодо даної категорії відносно нотаріуса наявні кілька точок зору. Зокрема, питання постає при включенні до даної категорії такого елементу, як правосуб'єктність, та чи варто в її контексті розглядати ще деліктоздатність, чи відповідальність є окремим структурним елементом. А відтак виникає проблема щодо повної та цілісної характеристики адміністративно-правового статусу нотаріуса, що в свою чергу ускладнює подальший розвиток досліджень в цій сфері.

Дослідження у даній сфері, розкриваючи той чи інший аспект, проводили різні науковці, зокрема, В.М. Галунько, Н.В. Ільєва, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.В. Святецька, С.Я. Фурса, А.В. Чуб тощо. Однак, незважаючи на чималу кількість праць, відсутнє єдине бачення досліджуваної категорії, зокрема через призму ролі нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації.

Постановка завдання. Зважаючи на окреслену проблематику, метою даної статті є комплексне дослідження адміністративно-правового статусу нотаріусу та висвітлення подальших можливих векторів розвитку в даному питанні, як в доктрині, так і в законодавстві.

Результати дослідження. Категорія «адміністративно-правового статусу особи» не має єдиного визначення та розуміння в юридичній літературі. Зокрема,

досліджуючи різні погляди науковців, можна виокремити два основних підходи до даного питання.

Першого дотримується переважна більшість науковців. Він полягає у тому, що поняття адміністративно-правового статусу розкривається через характеристику його елементів. Так, у підручнику «Адміністративне право України» за редакцією Ю.П. Битяка зазначено, що адміністративно-правовий статус громадянина є складовою частиною його загального статусу та встановлюється обсягом і характером його адміністративної правосуб'єктності, яку становлять адміністративна правоздатність і адміністративна дієздатність [1, с. 58–59]. В.І. Новосьолов пропонує виділяти в структурі адміністративно-правового статусу адміністративну правосуб'єктність, права, обов'язки та право-обов'язки [13, с. 87]. Аналогічної позиції дотримується В.М. Галунько, яка визначає адміністративно-правовий статус як встановлені адміністративно-правовими нормами права й обов'язки особи в сукупності з обсягом та характером її правосуб'єктності [2, с. 33].

І.П. Голосніченко вказує, що зміст адміністративно-правового статусу особи становить комплекс її прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права, реалізація яких забезпечується певними гарантіями. Основою цього статусу є адміністративна правоздатність – здатність мати права і виконувати обов'язки адміністративно-правового характеру [3, с. 198].

Переходячи до аналізу саме адміністративно-правового статусу нотаріуса, то беззаперечно варто приділити увагу дисертаціям О.О. Висеканцева, в якій проводиться вивчення проблеми адміністративно-правового статусу нотаріуса, та В.В. Юрченка, де досліджується проблема адміністративно-правового статусу нотаріуса в умовах реформування юстиції України.

Відповідно до позиції О.О. Висеканцева адміністративно-правовий нотаріуса слід розглядати як визначені законодавством права, обов'язки, обмеження, гарантії та відповідальність, які у своїй взаємодії відображають правове положення державного нотаріуса в системі державних органів [4, с. 7]. Таким чином, до структурних елементів адміністративно-правового статусу нотаріуса пропонується відносити не тільки права і обов'язки, а також інструменти, які забезпечують діяльність нотаріуса: гарантії, обмеження й відповідальність.

Також варто згадати точку зору В.В. Юрченка, який зазначає, що розглядає адміністративно-правовий статус нотаріуса, як його положення (місце) у механізмі держави та системі владовідносин, визначеного шляхом закріплення у адміністративно-правових нормах відповідних прав та обов'язків, а також інших найбільш важливих і принципових юридичних характеристик [5, с. 46].

Відтак, можна підсумувати вищевикладене, що більшість науковців сходяться на тому, що основними структурними елементами адміністративно-правового статусу є права, обов'язки і відповідальність, також обґрунтовано відносять ще гарантії захисту прав і обов'язків. Щодо правосуб'єктності, то думки науковців розходяться, однак на нашу думку, правосуб'єктність є основним та базовим елементом адміністративно-правового статусу нотаріуса, тоді як інші елементи адміністративно-правового статусу є похідними і повинні розглядатися в сукупності, як єдине ціле. Дана позиція узгоджується із поглядами Чижмар К.І., яка зазначає, що правове становище нотаріуса також визначається правосуб'єктністю [6, с. 83], а також Зайчука О.В. та Оніщенко Н. М., які правосуб'єктність розглядають як одну з обов'язкових юридичних передумов правовідносин, можливість чи здатність особи бути суб'єктом права з усіма відповідними наслідками [7, с. 444–445].

Однак в юридичній доктрині саму адміністративну правосуб'єктність науковці визначають по-різному. Головна відмінність стосується деліктоздатності – частина вчених включає її до структури, а інша частина відповідно ні.

Серед тих науковців, які визначають деліктоздатність, як структурний елемент адміністративної правосуб'єктності, наявні два підходи. Відповідно до позиції, яку представляє А.В. Чуб, адміністративна правосуб'єктність – це юридично закріплений правовий стан суб'єкта, що потенційно дозволяє йому вступати в адміністративні правовідносини як носію певних прав та обов'язків. При цьому, що важливо, безпосередньо права та обов'язки, як випливає з дефініції, не є складовими частинами правосуб'єктності; її елементами є правоздатність, дієздатність та деліктоздатність як характеристики суб'єкта, що відображають його можливості мати права та обов'язки [8, с. 64–65]. А Є.Ю. Коловський вважає, що адміністративна деліктоздатність визначається як особлива юридична властивість або стан суб'єкта, що включає здатність (спроможність) взяти на себе відповідальність за вчинений адміністративний проступок [9, с. 83].

Представником другого підходу є Т.О. Мацелик, яка розкриває поняття адміністративної правосуб'єктності як здатність суб'єкта адміністративного права мати адміністративні права та нести відповідні обов'язки. Потенційна здатність мати права і обов'язки у сфері адміністративно-правового регулювання (адміністративна правоздатність), реалізовувати надані права і обов'язки у цій сфері державного управління (адміністративна дієздатність), наявність суб'єктивних прав та обов'язків у сфері державного управління, формують адміністративно-правовий статус суб'єкта, а саме адміністративну правоздатність та адміністративну дієздатність, які є складовими адміністративної правосуб'єктності. Складовою дієздатності є адміністративна деліктоздатність, тобто здатність суб'єкта нести юридичну відповідальність, за порушення адміністративно-правових норм [10, с. 267].

Такої ж думки дотримуються В.К. Колпаков та О.В. Кузьменко, які вважають, що потенційна здатність мати права і обов'язки у сфері державного управління (адміністративна правоздатність), реалізовувати надані права та обов'язки у сфері державного управління (адміністративна дієздатність), наявність суб'єктивних прав та обов'язків у сфері державного управління формують адміністративно-правовий статус суб'єкта, є складовими адміністративної правосуб'єктності. Складовою дієздатності є адміністративна деліктоздатність, тобто здатність суб'єкта нести за порушення адміністративно-правових норм юридичну відповідальність [11, с. 73].

Іншим поглядом на деліктоздатність є позиція, яку представляє В.Б. Авер'янова, відповідно до якої поняття адміністративної правосуб'єктності, містить два елементи: 1) здатність мати суб'єктивні права і обов'язки – адміністративна правоздатність; 2) здатність реалізовувати надані права і обов'язки – адміністративна дієздатність [12, с. 186].

Не менш цікавою є позиція С.Я. Фурси з приводу того, що для нотаріуса як публічної особи, яка наділена державною певною компетенцією щодо вчинення нотаріальних дій, слід вживати поняття «правосуб'єктність», а не «право та дієздатність», адже їх застосування є некоректним, оскільки нотаріус наділяється державою не здатністю мати права та обов'язки, а конкретними правами та обов'язками, передбаченими законом і спрямовані на виконання нотаріальної функції [13, с. 211].

Відповідно до вимог профільного закону, яким є Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-ХІІ «Про нотаріат» (далі – Закон № 3425-ХІІ), а саме ч. 2 ст. 3, встановлюються загальні вимоги до нотаріусів – нотаріусом може бути громадянин України, якому присуджено ступінь вищої юридичної освіти не нижче магістра, який володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або

консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки, склав кваліфікаційний іспит і отримав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Не може бути нотаріусом особа, яка має судимість за вчинення злочину, якщо така судимість не погашена або не знята у встановленому законом порядку (крім реабілітованої особи), особа, дієздатність якої обмежена, або особа, визнана недієздатною [14].

Також Закон № 3425-ХІІ визначає основні права і обов'язки нотаріусів. Зокрема, відповідно до ст. 4 даного Закону нотаріус має право: витребувати від фізичних та юридичних осіб відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій; одержувати плату за надання додаткових послуг правового та технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, плату за вчинення інших дій, покладених на них відповідно до закону, а також за вчинення приватними нотаріусами нотаріальних дій; складати проекти документів, виготовляти копії документів та виписки з них, а також давати роз'яснення з питань вчинення нотаріальних дій і консультації правового характеру [14].

Стаття 5 Закону № 3425-ХІІ визначає загальні обов'язки нотаріуса, а саме: здійснювати свої професійні обов'язки відповідно до цього Закону і принесеної присяги, дотримуватися правил професійної етики; сприяти фізичним та юридичним особам у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду; зберігати в таємниці відомості, одержані ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій; відмовити у вчиненні нотаріальної дії в разі її невідповідності законодавству України або міжнародним договорам; вести нотаріальне діловодство та архів нотаріуса відповідно до встановлених правил; дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса, не допускати їх пошкодження чи знищення; надавати документи, інформацію і пояснення на вимогу Міністерства юстиції України, його територіальних органів при здійсненні ними повноважень щодо контролю за організацією діяльності та виконанням нотаріусами правил нотаріального діловодства; постійно підвищувати свій професійний рівень тощо [14].

Якщо ж розглядати права і обов'язки нотаріуса в контексті проведення ними державної реєстрації, то варто звернутися до Закону України від 15.05.2003 р. № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (далі – Закон № 755-IV) [15] та Закону України від 01.07.2004 р. № 1952-IV «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (далі – Закон № 1952-IV) [16]. В такому випадку статус нотаріуса не відрізняється від статусу інших державних реєстраторів, зокрема, він так само зобов'язаний, наприклад, приймати документи, перевіряти документи на наявність підстав для проведення реєстраційних дій, залишити заяву про державну реєстрацію або ж відмовити в державній реєстрації відповідно до вимог законодавства.

Окрім цього, права, обов'язки нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації та порядок їх реалізації конкретизовано підзаконними нормативно-правовими актами. Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 р. № 1127, якою затверджено Порядок державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень [17] та наказом Міністерства юстиції України 09.02.2016 р. № 359/5, яким затверджено Порядок державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи [18].

Також в даному аспекті важливо розглянути гарантії прав та обов'язків нотаріуса, як суб'єкта державної реє-

страції. Як пише М.В. Бондарєва, традиційно під гарантіями процесуальної діяльності розуміються правові засоби, що містяться у нормах права, і забезпечують суб'єктам процесуальної діяльності виконання ними обов'язків і використання наданих прав [19, с. 79].

Доцільно звернути увагу, що стаття 8-1 Закону України «Про нотаріат» визначає гарантії нотаріальної діяльності. Відповідно до цієї норми, держава гарантує і забезпечує рівні умови доступу громадянам до зайняття нотаріальною діяльністю та рівні можливості нотаріусам в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності. Будь-яке втручання в діяльність нотаріуса, зокрема з метою перешкоджання виконанню ним своїх обов'язків або спонукання до вчинення ним неправомірних дій, у тому числі вимагання від нього, його помічника, інших працівників, які знаходяться у трудових відносинах з нотаріусом, відомостей, що становлять нотаріальну таємницю, забороняється і тягне за собою відповідальність відповідно до законодавства. Обшук, виїмка, огляд робочого місця (контори) провадяться на підставі та в порядку, встановленому законом [14].

Статтею 11 Закону № 1952-IV передбачено для державних реєстраторів наступну гарантію: «Державний реєстратор самостійно приймає рішення за результатом розгляду заяв у сфері державної реєстрації прав. Втручання, крім випадків, передбачених цим Законом, будь-яких органів влади, їх посадових осіб, юридичних осіб, громадян та їх об'єднань у діяльність державного реєстратора під час проведення реєстраційних дій забороняється і тягне за собою відповідальність згідно із законом» [16].

Відповідну гарантію також визначено ч. 10 ст. 6 Закону № 755-IV: «Втручання будь-яких органів, їх посадових осіб, громадян, юридичних осіб та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, у діяльність державного реєстратора під час проведення реєстраційних дій, крім випадків, передбачених цим Законом, забороняється і тягне за собою відповідальність згідно із законом» [15].

Незалежно від того, яку позицію щодо структури адміністративної правосуб'єктності обирати, науковці сходяться в тому, що відповідальність в будь-якому випадку є елементом адміністративно-правового статусу особи. Відтак необхідно також розглянути відповідальність нотаріуса як суб'єкта державної реєстрації.

І.В. Святецька зауважує, що відповідальність нотаріуса за своєю суттю – це форма впливу держави на допущені порушення правових норм, на посягання на соціальні інтереси суспільства, права особи. Нотаріус відповідає за правомірність своїх дій не тільки перед особами, які звернулися за нотаріальною допомогою, але й перед суспільством в цілому» [20, с. 56].

Відповідно до ч. 6 ст. 8 Закону України «Про нотаріат» нотаріус не несе дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за подання до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, інформації про фінансову операцію або держателю Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань інформації про кінцевого бенефіціарного власника або структуру власності юридичної особи, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам, а також за інші дії, якщо нотаріус діяв у межах Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [14].

Також в ч. 2 ст. 27 Закону України «Про нотаріат» зазначено, що нотаріус не несе відповідальності у разі, якщо особа, яка звернулася до нотаріуса за вчиненням

нотаріальної дії: подала неправдиву інформацію щодо будь-якого питання, пов'язаного із вчиненням нотаріальної дії; подала недійсні та/або підроблені документи; не заявила про відсутність чи наявність осіб, прав чи інтересів яких може стосуватися нотаріальна дія, за вчиненням якої звернулася особа [14].

Відтак, застосовуючи логічні прийоми при тлумаченні положень профільного закону щодо відповідальності нотаріуса можемо констатувати, що він є суб'єктом дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності.

Як зазначає Ю.П. Битяк дисциплінарна відповідальність згідно з чинним законодавством України настає за порушення трудової дисципліни й службових обов'язків. Такі порушення можуть бути виражені як у діях, так і в бездіяльності, допускатися як свідомо, так і з необережності. Підставою дисциплінарної відповідальності є дисциплінарний проступок, сутність якого полягає в невиконанні або в неналежному виконанні працівником покладених на нього трудових чи службових обов'язків [1, с. 196].

До характерних ознак дисциплінарної відповідальності за словами В.В. Середи можна віднести: підставою є дисциплінарний проступок; за такий проступок передбачено накладення дисциплінарного стягнення; стягнення застосовує уповноважений на те орган (посадова особа) в порядку підлеглості; межі «дисциплінарної влади» цього органу (посадової особи) чітко встановлено правовими нормами; службовець, на якого накладено дисциплінарне стягнення, може його оскаржити у вищий орган (вищий посадовий особі) або в суд; за один дисциплінарний проступок може бути накладено лише одне дисциплінарне стягнення [21, с. 19].

Відтак, виходячи із наведених вище дефініцій та ознак, до дисциплінарного стягнення, що застосовується при дисциплінарній відповідальності нотаріусів, можна віднести:

- анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю внаслідок неодноразового порушення нотаріусом чинного законодавства при вчиненні нотаріальних дій або грубого порушення закону, яке завдало шкоди інтересам держави, підприємств, установ, організацій, громадян (пп. «е» п. 2 ч. 1 ст. 12 Закону № 3425-XII);
- анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю через розголошення відомостей, що становлять нотаріальну таємницю (пп. «ж» ч. 1 ст. 12 Закону № 3425-XII);
- анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю через знищення нотаріусом або з його вини архіву нотаріуса або окремих документів (пп. «и» п. 2 ч. 1 ст. 12 Закону № 3425-XII);
- зупинення або припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса (ч. 4 ст. 33 Закону № 3425-XII);
- заходи реагування після проведення перевірок діяльності нотаріуса на предмет дотримання правил ведення нотаріального діловодства (п. 43 Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 17.02.2014 р. № 357/5).

Всі зазначені заходи здійснює Міністерство юстиції.

Додатково варто зазначити, як слушно зауважує С.С. Мирза, державний та приватний нотаріуси мають відмінну дисциплінарну відповідальність. Для приватного нотаріуса, який виконує професійну діяльність, відповідальність за правопорушення має особливий характер, оскільки він не знаходиться у трудових правовідносинах. Відповідно до законодавства, у випадку порушень, пов'язаних з його професійною діяльністю, до приватного нотаріуса будуть застосовані заходи юридичної відпові-

дальності, як прояв специфічної дисциплінарної відповідальності [22, с. 334].

Адміністративна відповідальність – це примусове, з додержанням встановленої процедури, застосування правомочним суб'єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку заходів впливу, які виконані правопорушником [11, с. 252].

Формулюючи більш детальне розуміння адміністративної відповідальності, то Л.С. Ладіна вважає такий вид відповідальності нотаріуса гарантією та засобом забезпечення прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб під час здійснення нотаріальних та реєстраційних дій [23, с. 75].

Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачені наступні підстави притягнення до адміністративної відповідальності державного реєстратора, зокрема: і нотаріуса під час виконання ним таких функцій [24]:

- Порушення встановлених законом строків для проведення державної реєстрації юридичної особи, фізичної особи – підприємця або громадського формування, вимагання не передбачених законом документів для проведення державної реєстрації, а також інші порушення встановленого законом порядку проведення державної реєстрації юридичної особи, фізичної особи – підприємця або громадського формування тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від чотирьохсот до шестисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 166-11).

- Порушення порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень тягне за собою накладення штрафу від чотирьохсот до шестисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 166-23).

Що стосується цивільно-правової відповідальності нотаріуса, то як зазначає М.М. Дякович, узагальнивши різні підходи до правового визначення цивільно-правової відповідальності, треба в першу чергу сконцентрувати свою увагу на системі цивільно-правових засобів за допомогою яких, з одного боку – забезпечується і гарантується захист цивільного права та інтересів суб'єктів цивільного права, а з іншого – здійснюється карально-виховний вплив на правопорушників. Такий підхід до визначення цивільно-правової відповідальності дає можливість застосувати і поширити його на цивільно-правову відповідальність нотаріуса [25, с. 71].

Якщо звернутися до теорії цивільного права, то однією з підстав виникнення зобов'язань є завдання шкоди іншій особі. Такі зобов'язання ще називають деліктними. Завдання шкоди не завжди породжує деліктне зобов'язання. Деліктне зобов'язання – це правоохоронні відносини, в яких реалізується цивільна недоговірність або деліктна відповідальність. Оскільки нотаріус не є стороною зобов'язань, між ним і клієнтом не виникають договірні відносини, тому можна говорити лише про недоговірну або деліктну відповідальність нотаріуса [25, с. 71].

Так, відповідно до ч. 1 ст. 27 Закону № 3425-XII шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних дій або недбалості приватного нотаріуса, відшкодовується в повному розмірі. Згідно з ч. 1 ст. 28 Закону № 3425-XII для забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок вчиненої нотаріальної дії та/або іншої дії, покладеної на нотаріуса відповідно до закону, приватний нотаріус зобов'язаний до початку зайняття приватною нотаріальною діяльністю укласти договір страхування відповідальності.

Останній вид відповідальності, який залишається розглянути – кримінальна відповідальність нотаріусів.

Кримінальна відповідальність – вид юридичної відповідальності, що встановлюється державою у кримінальному законі, накладається судом на осіб, які винні у вчиненні злочину, та мають нести зобов'язання особистого, майнового чи організаційного характеру [26, с. 228].

Аналізуючи Кримінальний кодекс України, можна зазначити, що нотаріус як суб'єкт державної реєстрації може бути притягнений до кримінальної відповідальності за ст. 209-1 КК України «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», де нотаріус є суб'єктом первинного фінансового моніторингу, що відповідно до своїх повноважень здійснює ідентифікацію осіб і зобов'язаний вчиняти дії щодо протидії легалізації незаконно отриманих доходів та фінансування тероризму. Водночас нотаріус може нести кримінальну відповідальність за статтею 358 КК України (підблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підблених документів, печаток, штампів), статтею 364 КК України (зловживання владою або службовим становищем), статтею 365-2 КК України (зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги) та статтею 367 КК України (службова недбалість), де спеціальними суб'єктами є саме нотаріуси [26, с. 229].

Важливим аспектом також залишається дотримання нотаріусом як суб'єктом державної реєстрації законодавства у сфері захисту персональних даних та іншого національного законодавства при вчиненні юридичних дій та проведення реєстрації.

Відтак, проаналізувавши аспекти юридичної відповідальності нотаріуса, можна погодитися із висновком Н.В. Ільєвої, яка зазначає, що законодавча невизначеність інституту відповідальності нотаріуса свідчить про від-

сутність гарантій нотаріальної діяльності, що є причиною порушень прав нотаріуса, а також громадян та юридичних осіб, які звернулись за вчиненням нотаріальних дій. А тому в умовах сучасного реформування нотаріату в Україні, дана проблема потребує законодавчого регулювання [27].

Висновок. Підсумовуючи проведене нами дослідження варто зазначити, що в юридичній літературі щодо адміністративно-юридичного статусу нотаріуса наявно кілька поглядів. Одні з них підкреслюють важливість правосуб'єктності нотаріуса як основи для визначення його прав, обов'язків та відповідальності, інші – акцентують на специфіці прав та обов'язків, які нотаріус набуває через його наділення конкретними правами й обов'язками з боку держави. Відповідно, основними елементами адміністративно-правового статусу нотаріуса є правоздатність, дієздатність та відповідальність, що зумовлює його правове становище в системі органів державної влади.

Окрім цього, обґрунтовано пропонується розглядати статус нотаріуса не тільки в контексті прав і обов'язків, а й через призму гарантій, що забезпечують виконання нотаріальних функцій, а також відповідальності за порушення норм законодавства, зокрема щодо проведення державної реєстрації. Однак проблематика відповідальності нотаріуса потребує детальнішого законодавчого регулювання, оскільки недостатня чіткість норм у законодавстві стосовно даного питання свідчить про відсутність гарантій у сфері нотаріальної діяльності, що становить причину можливих порушень прав як самого нотаріуса, так і осіб, які звертаються за виконанням нотаріальних дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
2. Єлістратов А. І. Адміністративне право : лекції / ред. та упоряд. В. В. Галуцько, С. В. Діденко. – Херсон : БАТ ХМД, 2007. – 268 с.
3. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2-х томах: Том 1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). – К.: Юридична думка, 2004. – 584 с.
4. Висеканцев О. О. Адміністративно-правовий статус державного нотаріуса: дис. ... к.ю.н.: 12.00.07. Сумський державний університет. Суми, 2014. 203 с.
5. Юрченко В. В. Адміністративно-правовий статус нотаріуса в умовах реформування юстиції України: дис. ... к.ю.н.: 12.00.07. Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ України. К., 2013. 205 с.
6. Чижмар К. Конституційно-правовий статус нотаріату в контексті реалізації його правосуб'єктності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 4. С. 82–84.
7. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. Ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
8. Чуб А. Суб'єктивні публічні права як складник адміністративної правосуб'єктності приватної особи. *Знання європейського права*, 2020. № 2. С. 60–65.
9. Колосовський Є. Ю. Адміністративна відповідальність неповнолітніх: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний університет ДПС України. Ірпінь, 2014. 235 с.
10. Мацелик Т. О. Суб'єкти адміністративного права: поняття та система. Ірпінь : Вид-во Нац. ун-ту ДПС України, 2013. 341 с.
11. Адміністративне право України: підручник / Колпаков В. К., Кузьменко О. В. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 543 с.
12. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник у двох томах. Т. 2. Загальна частина. Ред. колегія : В. Б. Авер'янов (голова) та ін. К.: Юридична думка, 2007. 592 с.
13. Старчук О. В. Адміністративно-правовий статус нотаріуса: окремі аспекти. *Збірник матеріалів XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання реформування правової системи»*. 2019. С. 210–212.
14. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII : станом на 15 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 13.12.2024)
15. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV: станом на 23 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 13.12.2024).
16. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text> (дата звернення: 13.12.2024).
17. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Постанова Каб. Міністрів України від 25.12.2015 № 1127 : станом на 25 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-п#Text> (дата звернення: 13.12.2024).
18. Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи : Наказ М-ва юстиції України від 09.02.2016 № 359/5 : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-16#Text> (дата звернення: 13.12.2024).
19. Бондарєва М. В. Гарантії нотаріальної діяльності. *Університетські наукові записки*. 2010. № 2 (34). С. 79–82.
20. Святецька І. В. Деякі питання юридичної відповідальності нотаріуса. *Мала енциклопедія нотаріуса: наук.-практ. журнал*. 2013. № 2 (68). С. 56–59.
21. Середа В. В. Дисциплінарна відповідальність: поняття, принципи та види. *Університетські наукові записки*. 2014. № 1 (49). С. 18–25.
22. Мирза С. С. Юридична відповідальність нотаріуса за правом України: теоретико-правовий аспект. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 2. С. 331–336.
23. Ладіна Л. С. Поняття та завдання адміністративної відповідальності в системі юридичної відповідальності приватного нотаріуса за українським законодавством. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 2 (63). С. 72–76.
24. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212-24) : Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X : станом на 25 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 13.12.2024).
25. Дякович М. М. Цивільно-правові аспекти відповідальності нотаріуса. *Університетські наукові записки*. 2009. № 1 (29). С. 71–75.
26. Гончарова А. С. До питання кримінальної відповідальності нотаріуса. *Молодий вчений*. 2018. № 10 (62). С. 227–231.
27. Ільєва Н. В. Правове регулювання юридичної відповідальності нотаріуса в Україні: проблеми та перспективи. *Актуальні питання державотворення в контексті сучасних цивілізаційних викликів : зб. тез допов. учасн. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., (Черкаси, 26–27 листоп. 2020 р.)*. Черкаси : Східноєвропейський університет імені Рауфа Абіязова, 2020.